

Crna Gora u XXI stoljeću: inercija ili san?

Često se čuje pitanje: „Kakva je naša budućnost?“. To me podsjeća na sliku Pol Gogena, francuskog slikara i pisca: „Odakle potičemo? Šta smo? Kuda idemo?“ Iako ova pitanja imaju prizvuk dječjih, mnogo su ozbiljnija i dublja nego što izgledaju na prvi pogled! Tako je Gogen u potrazi za odgovorom napustio blagodeti Pariza i pošao u Maleziju gdje je godinama živio među primitivnim plemenima!

U eri energetske i klimatske krize sve se više pitamo šta će biti sa nama, sa planetom Zemljom? Ekonomska kriza nas je još više primakla pitanju budućnosti! Da li je došao kraj kapitalizma? Kuda idemo? Da li je tržište kao mehanizam koordinacije izgubilo značaj? I mnoga druga pitanja kao što su da li ili ne biti član NATO, EU, imati ugovor sa IMF-om, Svjetskom bankom i sl.

Nesporno je da se svijet brzo mijenja i da je ovo doba velike raskrsnice. Teško je reći kojom stazom će ići dalje svijet. Kao što je govorio Aleksis de Tokvil početkom 19.vijek: „Svijet se mijenja i ide u nešto novo! Teško da jedna glava može unaprijed znati kuda će to ići!“

U svakom slučaju **pitanje budućnosti**, **pitanje vizije** je danas važnije nego ikada ranije Razlog je brzina promjena. Svijet se mijenja svakih 6-10 godina objašnjava Bil Gejts! Pitanje budućnosti i vizije budućnosti je važno za pojedinca, kompaniju, koliko i za budućnost jednog naroda ili države.

Ajnštajn je rekao: „Vizija je važnija od znanja!“

Mnogo je primjera koji to potvrđuju. Zar firma pisanih mašina „Olivetti“ nije imala znanje, zar nije ulagala veliki novac da se unaprijedi proizvodnja pisanih mašina? Ali, personalni kompjuter je pisanih mašinu poslao u istoriju!

Slično je IBM prije tri decenije vodeća računarska kuća izgubila primat od Microsofta – opredijelili su se za razvoj većine kompjuterskih sistema za kompanije! Bil Gejts je imao viziju. Svaki građanin će imati potrebu da ima svoj mali personalni računar!

Zar nije trenutak da se u Crnoj Gori počnemo baviti sistematskije svojom budućnošću? Neću reći da nije bilo tzv.tehničkih projekcija razvoja – ne mali broj projekata i knjiga.

U svijetu konkurentnosti i tehnološke povezanosti potrebne su i **filozofske vizije**! Zaista, danas smo robovi političara (menadžera društva) i menadžera kompanija koji **znaju sve**, a nedostaju nam filozofi (ljudi koji promišljaju), **koji ne znaju ništa** (u sve sumnjaju)!

Neki radovi Instituta za strateške studije i projekcije (ISSP) iz Podgorice, posebno knjiga „Konceptijske osnove novog ekonomskog sistema u Crnoj Gori, mogu se ubrojiti u prve knjige takvog filozofskog karaktera, makar u oblasti ekonomskog razvoja.

Da li smo mi u Crnoj Gori, kao dio zapadno-evropske civilizacije upali u zamku napretka, u vjeru da sutra, po inerciji,

Zapravo, bez obzira na mnogo događaja u prošlom vijeku većina ljudi koji pripadaju zapadnjačkoj kulturnoj tradiciji vjeruju u viktorijanski ideal napretka koji je historičar Sidni Polard esencijalno definisao prije četiri decenije kao „pretpostavku da u istoriji čovječanstva postoji jedan osnovni model promjena, da se sastoji samo od promjena koje se ne mogu preokrenuti i koje se odvijaju samo u jednom smjeru, a da je taj smjer – smjer poboljšavanja!“ Odnosno, napredak je zakon prirode! Tako su sisari hitriji od gmizavaca, majmuni pametniji od volova, a čovjek je najmudriji! Naša tehnološka kultura takođe mjeri napredak, kako kaže Ronald Rajt, tehnologije: batina je bolja od pesnice, strijela je bolja od batine, metak je bolji od strijele! Da li smo, svako od nas, zarobljeni ovim idealom napretka?

Ipak, ideja materijalnog napretka je relativno nova i kratka u istoriji ljudskog društva. Ipak, kako kaže Polard više ne razmišljamo o **moralnom napretku**, kojem je u prošlosti davan najveći značaj „Civilizovani ljudi imaju običaj da misle, ne samo da mirišu bolje od varvara i divljaka, nego da se ponašaju bolje od njih! Da li je to baš tačno?“ (Ronald Rajt)

Zaista, da li je baš tako? Da li zbog vjere u inerciju (zakon napretka) zaboravljamo sutra u odnosu na danas? Da li se katkada zapitamo u kojoj mjeri su svi tehnološki pronalasci pravi iskorak u bolju budućnost (napredak)?

Albert Ajnštajn nas upozorava „Oslobođena moć atoma promijenila je sve osim našeg **načina razmišljanja**, te stoga idemo u susret katastrofi kojoj nema ravne!“

Ovo me podsjetilo na jednu izjavu koju sam kao srednjoškolac čuo od Džona Kenedija koji otpilike kaže da ako čovječanstvo ne stavi tačku na rat, rat će staviti tačku na čovječanstvo!

Zaista, da li je napredak neizbježan?

Da li će se Crna Gora u XXI vijeku razvijati **po inerciji logike napretka** koja je danas preovladavajuće? Npr. „Turizam je naša šansa!“, „Poljoprivreda je osnov naše ekonomske stabilnosti!“, „Ulazak u EU rješava sve!“, „Crna Gora je predodređena da bude na dnu ljestvice evropskog razvoja“,... i niz drugih inercionih zabluda!

Da li možemo shvatiti da napredak nije neizbježan!? Moguć je i nazadak!

Da li možemo shvatiti da struje napretka nijesu u prostoj imitaciji modela onih koji su uspjeli? Možda je bolje da proučavamo iskustvo onih koji nisu uspjeli!

Svi želimo da u životu uspijemo! Da naša država bude uspješna i bogata! Da svako od nas bude takav!

Ako tu želju mjerimo jednim materijalnim indikatorom – onda je to **dohodak per capita** (ono što se godišnje stvori u jednoj državi i podijeljeno sa brojem stanovnika). Ovo je materijalni indikator i ja znam da će mnogi reći: novac (materijalnost) nije bitan, bitna je sreća!

Ali tu raspravu neću otvarati jer mi liči na mišljenje da voda u bazenu nije toliko bitna za dobru igru vaterpolista! Može i bez vode! Da, npr. mačevanje! Ali to onda nije vaterpolo, već mačevanje!

Ako osudite novac, osudili ste ovu civilizaciju! Bez novca, ona je isto što i vaterpolo bazen bez vode!

Građanin Crne Gore ima oko 5.200 EUR per capita.
Evropski prosjek je oko 22.500 EUR!

Portugalija kao najmanje razvijena zemlja EU ima oko 15500 EUR. Luksemburg, kao najrazvijeniji, ima oko 75.000. Ja ne kažem da je naš čovjek 3 do 5 puta nesrećniji od prosječnog Evropljanina ili Portugalca. Ipak, ako prihvatimo uobičajenu logiku napretka (sjutra će biti bolje od danas) onda dolazimo do sljedećeg pitanja: Kako da stignemo Evropski prosjek? Kako da stignemo Portugaliju?

Ako je sustizanje slično fizičkom sustizanju – trka, onda se postavlja pitanje kako da sustignem i prestignem onog ispred mene? Svaki atletičar će reći: povećaj brzinu! Svaki vozač, skijaš, biciklista, ... će to reći!

Ekonomisti kažu povećaj brzinu ekonomskog rasta! Ta brzina se mjeri **stopom ekonomskog rasta**! To je brzina kojom ekonomija u jednoj državi tokom godine povećava svoj dohodak (količinu novca, bogatstva). Ako je stopa rasta 0%, znači da idete istom brzinom i da ne sustižete one ispred sebe ukoliko i oni rastu 0%! Ako je ta brzina -1% onda to znači da usporavate, zaostajete! Ako je brzina pozitivna (+) onda to znači da ubrzavate, i ako oni ispred vas trče istom brzinom (stopom rasta 0%), onda ih sustižete!

Kojom brzinom treba da „trči“ ekonomija Crne Gore da bi sustigla EU prosjek, Portugaliju ili Sloveniju 2025.godine, pod pretpostavkom da ove zemlje ne mijenjaju ritam – ostaju u istoj brzini (stopa rasta 0%)?

Da bi Crna Gora 2025.godine, kroz 17 godina (uključujući i ovu), dostigla nivo EU, a da EU u istom periodu ima stopu rasta 0%, potrebna je godišnja stopa rasta (brzina ekonomskog rasta) oko 10%; da bi sustigla Portugaliju – oko 7%; Sloveniju oko 8%; Luksemburg – 17%. (Ovolike stope rasta Crna Gora nikada nije imala u kontinuitetu!)

Ako pretpostavimo da će ekonomija ovih zemalja prosječno rasti 3% godišnje (što je za stabilne i razvijene ekonomije visoko), onda bi za sustizanje Portugalije bila potrebna godišnja stopa rasta oko 10%; EU prosjeka oko 13%; da bi sustigli Sloveniju 11%; odnosno oko 21% da bi sustigli Luksemburg!

Stope rasta do 2% su stope niskog ekonomskog rasta; stope od 2-4% su srednje stope rasta; a preko 4% to su visoke stope rasta. **Nama treba 13% da bi za sljedećih 17 godina (uključujući i ovu) dostigli prosjek EU!**

Šta ovo konkretno znači? Da ćemo svake godine imati dohotka (novca) više za 13% od prošle godine! Ako danas imamo 3,3 milijarde, da ćemo iduće godine imati oko 3,75 milijardi, odnosno više oko 400 miliona! (Tolika je npr. vrijednost gradnje hidroelektrane na Morači; troškovi gradnje Jadransko-jonske magistrale

To je isto kao da kažete sebi: moj godišnji prihod je 10.000 EUR! Svake godine ću ga povećavati 13% (1300 EUR), da bi kroz 17 godina sustigao komšiju! Da li je to lako?

Svakako da nije! Naše sustizanje evropskog prosjeka mi liči na vozača auto-cestom koja je projektovana za kretanje vozila do 60 km/h, a želi da sustigne onoga ispred sebe koji vozi 100 km/h. Kako?

Ako želi da stigne – **projekcija????** vozača i nije toliko bitna! Bitna je **projekcija???** puta – kako naći put koji omogućava da vozite 100 km/h.

Ako nastavimo da idemo ovim putem – inercije, nema sustizanja! Ostajemo uvijek iza!

Ako tražimo novi put – postoji šansa!

A što je novi put?

Novi put je novi način razmišljanja, nove ideje i vjera da možemo biti prvi! Operativno: ideja mikro-države Crne Gore kao platforme biznisa u regionu!

Ipak sanjajmo nemoguće! Naša stvarnost (realnost) je opredmećeni (ostvareni) san!

Zato, pazite šta sanjate!